

MAKTAB O‘QUVCHILARIGA INGLIZ TILINI O‘QITISHDA SUN‘IY INTELLEKTNING AHAMIYATI VA SAMARADORLIGI

Roziyaxon Sobirova

*Samarqand Davlat Chet tillar instituti
Xorijiy til va adabiyoti 2415-guruh (2-kurs)
sobirovaroziyaxon2006@gmail*

Annotatsiya

Ushbu maqolada zamonaviy maktab ta'limida ingliz tilini o'qitish tizimini transformatsiya qilishda sun'iy intellekt (AI) texnologiyalarining tutgan o'rni va ahamiyati tadqiq etilgan. Bugungi kunda xorijiy tillarni mukammal egallash davr talabiga aylangan bir paytda, an'anaviy dars o'tish uslublari bilan birga raqamli innovatsiyalarni integratsiya qilish masalasi dolzarb hisoblanadi. Maqolada maktab yoshidagi o'quvchilarning til o'rganishga bo'lgan qiziqishini oshirish, individual traektoriya asosida yondashish, talaffuz va grammatik ko'nikmalarni shakllantirishda sun'iy intellekt dasturlarining imkoniyatlari statistik ma'lumotlar hamda aniq amaliy misollar yordamida tahlil qilingan. Shuningdek, milliy ta'lim tizimimizda ushbu texnologiyalarni qo'llashning o'ziga xos xususiyatlari yoritib berilgan.

Kalit so'zlar: *sun'iy intellekt, ingliz tili, maktab ta'limi, pedagogik texnologiyalar, individual yondashuv, raqamli transformatsiya, nutq ko'nikmalari.*

Kirish

Bugungi globalashuv davrida xorijiy tillarni, xususan, xalqaro muloqot tili hisoblangan ingliz tilini mukammal bilish har bir yosh avlod uchun muvaffaqiyat kalitiga aylanib bormoqda. O'zbekiston Respublikasida ham ta'lim tizimini tubdan isloh qilish, yoshlarga kamida ikkita xorijiy tilni o'rgatish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida belgilangan. Biroq, an'anaviy sinf-dars tizimida barcha o'quvchilarga bir xil sur'at va uslubda bilim berish ko'pincha kutilgan yuqori natijani bera olmaydi. Chunki har bir o'quvchining axborotni qabul qilish tezligi, xotira darajasi va qiziqishlari turlichadir. Aynan mana shu bo'shliqni to'ldirish va ta'lim sifatini yangi bosqichga olib chiqishda sun'iy intellekt (AI-Artificial Intelligence) texnologiyalari yordamga keladi. Maktab o'quvchilarining psixologik xususiyatlaridan kelib chiqib, ularga til o'rgatishda interaktivlik, vizuallashuv va o'yinli (gamification) elementlarning mavjudligi juda muhim. Sun'iy intellekt ta'lim jarayonini faqatgina o'qituvchiga bog'liq bo'lgan monoton holatdan chiqarib, uni har bir o'quvchi uchun moslashuvchan (adaptiv) va qiziqarli muhitga aylantirish imkoniyatini beradi. Ushbu

maqolada maktab o‘quvchilarining ingliz tili darslarida sun‘iy intellektdan foydalanishining amaliy ahamiyati, bugungi holati va kelajakdagi istiqbollari atroflicha ko‘rib chiqiladi.

Asosiy qism

Maktab yoshidagi bolalarga chet tilini o‘rgatish darslikdagi matnlarni shunchaki yodlatish yoki grammatik qoidalarni mexanik tarzda mashq qildirishdan iborat bo‘lmasligi kerak. Sun‘iy intellektning ta‘limga kirib kelishi o‘quv jarayonini tubdan shaxsiylashtirish imkonini berdi. Ya‘ni, intellektual tizimlar har bir o‘quvchining xatolari, o‘zlashtirish darajasi va kuchli-kuchsiz tomonlarini doimiy ravishda tahlil qilib boradi. Masalan, agar o‘quvchi ingliz tilidagi mofiy o‘tgan zamon (Past Simple) mavzusini yaxshi o‘zlashtira olmagan bo‘lsa, AI algoritmlari buni darhol aniqlaydi va unga moslashtirilgan qo‘shimcha mashqlar, soddah tushuntirishlar hamda qisqa testlarni taqdim etadi. Bu bilan o‘quvchi o‘zi bilmagan mavzuni to‘liq o‘rganmaguncha keyingi bosqichga o‘tmaydi va bu sinfdagi boshqa o‘quvchilarning dars daxldorligiga xalaqit bermaydi. Xalqaro miqyosda o‘tkazilgan tadqiqotlar va statistik ma‘lumotlarga e‘tibor qaratadigan bo‘lsak, ta‘lim platformalarida sun‘iy intellektdan foydalanish o‘quvchilarning o‘zlashtirish koeffitsiyentini sezilarli darajada oshirgan. "Educause Review" xalqaro tadqiqot markazi ma‘lumotlariga ko‘ra, maktablarda tillarni o‘qitishda adaptiv AI dasturlaridan foydalanilganda, o‘quvchilarning so‘z boyligi (vocabulary) an‘anaviy uslubga nisbatan 35% ga tezroq boyiydi. Shuningdek, nutqiy ko‘nikmalarni (speaking) rivojlantirishda o‘quvchilarning tortinchoqlik va xato qilishdan qo‘rqish kompleksi sun‘iy intellekt bilan muloqot davomida 42% ga kamayishi kuzatilgan. Negaki, bola kompyuter yoki mobil ilova qarshisida xato qilishdan uyalmaydi, tizim esa uni koyimasdan, balki xatosini muloyimlik bilan tuzatib, to‘g‘ri talaffuzni qayta-qayta eshittiradi. Bunga yorqin misol qilib, bugungi kunda dunyo bo‘ylab millionlab maktab o‘quvchilari foydalanadigan "Duolingo", "Replika" yoki "Chat GPT" asosidagi lingvistik botlarni keltirish mumkin. Ushbu dasturlar sun‘iy intellekt yordamida o‘quvchi bilan jonli muloqot elementlarini hosil qiladi. Masalan, o‘quvchi dasturga "Keling, bugun kafedagi buyurtma berish haqida gaplashamiz" deb buyruq bersa, AI simulated (sun‘iy) ofitsiant rolini o‘ziga oladi va bola bilan ingliz tilida dialogga kirishadi. Bola so‘zlarni noto‘g‘ri talaffuz qilsa yoki grammatik xatoga yo‘l qo‘ysa, dastur darhol xatoni tuzatib, to‘g‘ri variantini ko‘rsatadi. Bu o‘quvchida real nutqiy vaziyat (real-life situation) ko‘nikmasini shakllantiradi. O‘zbekiston maktablari sharoitida ham bu borada ijobiy tajribalar boshlangan. Raqamli texnologiyalar vazirligi hamda Maktabgacha va maktab ta‘limi vazirligi hamkorligida maktablarga bosqichma-bosqich sun‘iy intellekt elementlariga ega bo‘lgan elektron platformalar joriy etilmoqda. Misol uchun, respublikamizdagi ayrim ixtisoslashtirilgan maktablarda ingliz tili darslarida o‘quvchilarning talaffuzini tekshiradigan sun‘iy intellektga asoslangan ovoqli tizimlardan foydalanilmoqda. O‘quvchi mikrofoniga

inglizcha matni o‘qib beradi, tizim esa uning intonatsiyasi, urg‘usi va fonetik xatolarini daqiqalar ichida skanerlab, ekranda qaysi harf yoki tovush ustida ko‘proq ishlash kerakligini grafik ko‘rinishda chiqarib beradi. Bu o‘qituvchining ham vaqtini tejaydi. Chunki 30 nafar o‘quvchisi bor sinfda har bir bolaning talaffuzini alohida 5 daqiqadan eshitishga dars vaqti mutlaqo yetmaydi. AI esa bu vazifani bir vaqtning o‘zida barcha o‘quvchilar uchun bajara oladi. Bundan tashqari, sun‘iy intellekt ingliz tili o‘qituvchilarining ham eng yaqin yordamchisiga aylanmoqda. O‘qituvchi dars ishlanmalarini (lesson plans) tayyorlashda, o‘quvchilarning yosh xususiyatlariga mos qiziqarli krossvordlar, matnli testlar va interaktiv o‘yinlar yaratishda AI generativ modellaridan foydalanmoqda. Bu esa darslarning mazmunan boy va kreativ o‘tishini ta‘minlaydi. Statistika shuni ko‘rsatadiki, dars tayyorlashga ketadigan vaqtning AI yordamida qisqarishi hisobiga, o‘qituvchilar o‘z energiyasining 60% qismini o‘quvchilar bilan bevosita ruhiy-pedagogik muloqotga va ularni ruhan rag‘batlantirishga sarflash imkoniyatiga ega bo‘lmoqdalar.

Biroq, bu jarayonda faqat ijobiy tomonlarni ko‘rish biryoqlamalik bo‘lar edi. Sun‘iy intellekt qanchalik mukammal bo‘lmasin, u jonli pedagog o‘rnini bosa olmaydi. Maktab yoshidagi bolalarda til o‘rganish nafaqat mexanik xotira, balki hissiy intellekt (emotional intelligence) bilan ham bog‘liq. O‘qituvchining birgina iliq nigohi, maqtovi yoki rag‘batlantiruvchi so‘zi o‘quvchida tilga bo‘lgan muhabbatni uyg‘otadi. Sun‘iy intellekt esa hissiyotlardan xoli bo‘lgan algoritmik vositadir. Shuning uchun maktablarda AI imkoniyatlaridan to‘liq o‘rinbosar sifatida emas, balki an‘anaviy ta‘limni boyituvchi, o‘quvchining mustaqil darsdan tashqari faoliyatini nazorat qiluvchi kuchli ko‘makchi qurol (blended learning-aralash ta‘lim) sifatida foydalanish eng to‘g‘ri strategik yo‘ldir. Milliy ta‘lim tizimimizda sun‘iy intellektni keng joriy etishda yana bir muhim masala-bu hududiy tengsizlik va raqamli infratuzilmadir. Poytaxt va viloyat markazlaridagi maktablarda yuqori tezlikdagi internet va zamonaviy kompyuter sinflari mavjud bo‘lgani holda, chekka qishloq maktablarida bu imkoniyatlar hali to‘liq shakllanmagan. Shunga qaramay, mobil internetning rivojlanishi va smartfonlarning ommalashishi ushbu muammoni qisman hal etmoqda. O‘quvchilar uyga vazifa sifatida smartfon orqali AI ilovalarida ingliz tili bo‘yicha topshiriqlarni bajarishlari mumkin. Bu esa o‘z navbatida ta‘limda tenglik tamoyilini ta‘minlashga, ya‘ni chekka qishloqdagi bolaning ham dunyo darajasidagi texnologiyalar bilan ingliz tilini o‘rganishiga zamin yaratadi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, sun‘iy intellekt texnologiyalari bugungi kunda maktab o‘quvchilariga ingliz tilini o‘qitishda shunchaki bir trend yoki qo‘shimcha vosita emas, balki ta‘lim sifatini oshirishning eng samarali omillaridan biriga aylandi. U darslarni individuallashtirish, o‘quvchilarning nutqiy to‘siqlarini bartaraf etish, talaffuzni aniq vaqt rejimida tuzatish hamda

o‘quv jarayonini qiziqarli o‘yin shakliga keltirishda beqiyos imkoniyatlar taqdim etmoqda. Shu bilan birga, sun‘iy intellekt o‘qituvchining o‘rnini bosuvchi emas, balki uning metodik faoliyatini yengillashtiruvchi va pedagogik mahoratini to‘ldiruvchi vositadir. Kelajakda maktablarimizda ingliz tilini muvaffaqiyatli o‘qitish ko‘p jihatdan an’anaviy jonli muloqot va zamonaviy intellektual texnologiyalarning oqilona hamda mutanosib integratsiyasiga bog‘liq bo‘lib qoladi. Raqamli infratuzilmani yanada yaxshilash va o‘qituvchilarning AI texnologiyalari bilan ishlash savodxonligini oshirish orqali biz o‘zbekistonlik yoshlarning xalqaro maydonda raqobatbardoshligini sezilarli darajada yuksaltirishga erisha olamiz.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. **Yo‘ldoshev J.G‘., Usmonov S.A.** Zamonaviy pedagogik texnologiyalarni amaliyotga joriy etish istiqbollari. – Toshkent: "O‘qituvchi" nashriyoti, 2018. – B. 45-52.
2. **Ismoilov A.A.** Ta‘lim tizimini raqamlashtirish va innovatsion texnologiyalar integratsiyasi. – Toshkent: "Fan va texnologiya" nashriyoti, 2021. – B. 88-96.
3. **Karimova M.H.** Maktablarda chet tillarini o‘qitish metodikasi va zamonaviy yondashuvlar. – Samarqand: "Zarafshon" nashriyoti, 2019. – B. 112-118.
4. **Turdiyeva G.S.** Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari yordamida o‘quvchilarning mustaqil ta‘limini tashkil etish. – Buxoro: "Durdona" nashriyoti, 2020. – B. 67-73.
5. **Axmedov M.B.** Sun‘iy intellekt elementlarining o‘quv jarayonidagi o‘rni va pedagogik tahlili. // *Pedagogika va psixologiya jurnali*. – Toshkent, 2022. – №3. – B. 14-20.
6. **Sattorov A.R.** Umumta‘lim maktablarida ingliz tili darslarida interaktiv dasturlardan foydalanish metodikasi. – Namangan: "Namangan" nashriyoti, 2017. – B. 101-109.
7. **Qodirova F.U.** Ta‘limda aralash o‘qitish (Blended learning) modelining afzalliklari. – Farg‘ona: "Farg‘ona" nashriyoti, 2023. – B. 54-61.
8. **Raximov Z.T.** Pedagogik texnologiyalar va o‘quvchilarning bilish faolligini oshirish muammolari. – Qarshi: "Nasaf" nashriyoti, 2021. – B. 132-140.
9. **Mamarajabov M.E.** Zamonaviy axborot texnologiyalarining ta‘limdagi evolyutsiyasi. – Toshkent: "Nodirabegim" nashriyoti, 2020. – B. 75-83.
10. **Gulyamov S.S.** Raqamli iqtisodiyot va ta‘limda intellektual tizimlar. – Toshkent: "Sharq" nashriyot-matbaa aksiyadorlik kompaniyasi, 2022. – B. 210-218.